

— / — Januari 1986

Graag wil ik u allereerst hartelijk danken voor uw uitnodiging om op uw nieuwjaarsreceptie iets te vertellen over het werk van de stichting Exodus.

Exodus wil de kerken betrekken bij het kerkewerk in de gevangenis. En bij de nazorg aan mensen die met justitie in aanraking zijn geweest.

Dat brengt ons al direct midden in de actualiteit. Want allerwege zijn criminaliteit en gevangenis uitvoerig in het nieuws. Het is daarbij van groot belang hoe de kerk met deze maatschappelijke problematiek omgaat.

Met het oog op de gevangenen heeft de kerk een eigen roeping.

Vaak ziet men die taak van de kerk vooral ~~in~~ in verband met de ~~menselijke~~ menselijke schuld.

In die visie is de gevangenispastor er vooral om mensen op hun schuldig zijn te wijzen. Er wordt mij op spreekbeurten veel gevraagd:

"zijn ze zich nou ook wel bewust van hetgeen ze hebben aangericht?". In een oud gevangenisreglement in Duitsland werd die taak van de pastor als volgt geformuleerd.

"Hij moet de gedetineerden brengen tot ~~een juiste kennis van~~ ~~en~~ ~~beouw~~ over hun begane misdaden en hen ~~hierna~~ tot een fundamentele verandering van hun boze gezindheid brengen."

Naar mijn mening heeft de betrokkenheid van de kerk op de gevangene medemensen niet als exclusieve invalshoek de thematiek van de menselijke schuld. Uiteraard zijn die vragen ook in dit pastoraat aan de orde. Maar het gevangenispastoraat ~~kiest~~ kiest niet voor een verbijzondering van het mens-zijn van een gedetineerde tot zijn tekort. Of tot zijn onvermogen.

In het gevangenispastoraat gaat het ten diepste om het gestalte geven aan christelijke ~~zuster-~~ en broederschap. Twee sprekende Nieuw Testamentische teksten leggen daar getuigenis van af. Een heel bekend woord van Jezus is "Ik ben in de gevangenis geweest en gij zijt tot mij gekomen" en "zoveel gij dit aan één van deze mijn minste broeders hebt gedaan, hebt gij het mij gedaan" (Mt 25,40). En in Hebr. 13:3 lezen wij -naar een letterlijke vertaling- "Gedenkt de gevangenen als medegevangenen". Er zijn uitleggers die er van uitgaan dat hier de broeders en zusters in het geloof zijn bedoeld. Het zou dan gaan om mensen van de eigen gemeente. Mijns inziens kan exegetisch wel het één en ander tegen deze uitleg worden ingebracht. Maar het meest fundamentele bezwaar ertegen is dat de broeder-en zusterschap in de Schrift nooit naar binnen gekeerd, maar altijd uitnodigend en zoekend naar buiten is gericht. En dan verder. Het gestalte geven aan deze verbondenheid is niet zomaar een mooie christelijke deugd. Iets goeds wat we doen aan mensen die afgedwaald zijn. Maar het gaat in onze betrokkenheid op de gevangenen om iets heel diepgaands. Het wezen van ons geloof is aan de orde. Want in de communicatie die we zoeken geschiedt heil! We zijn betrokken op de heilsbeweging van God. Want het woordje 'gedenken' brengt ons in de sfeer van "Gods gedenken." En als God gedenkt dan schiept Hij toekomst in de toekomstloosheid. Dat klinkt ook allemaal mee in de vraag van een van de medegekruisigden van Jezus: "Gedenk mijner, wanneer gij in uw Koninkrijk komt" (Lk 23:43)

Gevangenispastoraat is een teken van heil !

De betrokkenheid op gevangenen medemensen in geen eenzijdige beweging. Gedenkt de gevangenen als medegevangenen. Dat woordje 'als' schept een relatie. Een relatie van wederkerigheid. Het gaat niet om het hooghartig brengen van een boodschap. Maar het gaat om een evenmenselijke ontmoeting. Dat is ook de ervaring die veel vrijwilligers hebben in dit werk. "Je gaat er uiteindelijk vooral voor jezelf naar toe," wordt nogal eens gezegd. En je neemt deel, omdat het je leven en je geloof verdiept.

Bij al deze ontmoetingen is de horizon, dat ieder mens in een universele verbondenheid met anderen een uniek persoon mag zijn voor het aangezicht van de Heer onze God.

Zo ziet het pastoraat in ieder mens altijd weer een belofte.

Het gevangenispastoraat vindt plaats in een grote geslotenheid van het leven. Er is een zeer beperkt contact met de buitenwereld. Een gevangenis is zeker geen hotel. Ik kies ervoor de gevangenschap te karakteriseren als het geschieden van excommunicatie. Het gaat om veel meer dan het ingesloten zijn. De socioloog Goffman rangschikt gevangenis totaalinstituties. Zij hebben ^{de volgende} kenmerken: Het hele leven speelt zich af op een plaats. De grenzen tussen wonen, werken en recreëren zijn vervallen. Alles wat gebeurt, gebeurt in de omgeving van een groot aantal anderen. Het programma staat in het teken van de vervulling van de doeleinden van de institutie. Het effect op de bewoners van een totaal-instituut is volgens Goffman dat hun ik wordt gemortificeerd. Anderen spreken van het wegvallen van individualiteit.

Tenslotte noem ik nog enkele bijzondere
probleemgroepen.

1. Een steeds groter wordend aantal
mensen in de gevangenis zou eigenlijk
in de sfeer van de psychiatrie
opgevangen moeten worden
2. Een groot deel van de gevangenis-
bevolking bestaat uit druggebruikers,
die tot criminaliteit komen om hun
gebruik te behartigen
3. Er is een groeiende groep levenslanggestrafte
Het gaat om mensen die een perspectief
op de vrijheid missen en die hun
levensdagen in de gevangenis slijten

In het mortificatieproces gebeuren allerlei dingen die de identiteit beschadigen. De gewone rollen kan men niet meer ~~sp~~ spelen. Slechts op zeer beperkte wijze kunnen mensen nog echtgenoot en vader zijn. Bovendien zijn er allerlei dingen die de eigenwaarde aantasten, zoals fouilleren en het ontbreken van iedere eigen verantwoordelijkheid. Verder is er heel erg weinig privacy. Uiteindelijk is de eigen cel het enige stukje betrekkelijke privacy van een gevangene. Het laatste stukje eigen land ! Heel klein: 4 x 2,65 meter. Maar ^{dette} privacy ^{is} betrekkelijk. Want men kan altijd binnenkomen -ook als je weg bent- of door een kijkglas naar binnen kijken. Dit brengt met zich mee dat het volstrekt onverantwoord is de telkens weer terugkerende gedachte van twee bewoners op één cel te realiseren.

Wat een gevangenisituatie verder zwaar maakt is het ontbreken van iedere vorm van echte en wezenlijke gemeenschap. Een gemeenschap waarin de zorg om het leven wordt gedeeld en waarin een gemeenschappelijk zingevend perspectief ^{bestaat}. Het is een onveilige situatie. men heeft elkaar niet uitgekozen. Ieder is sterk op zichzelf aangewezen om te overleven. Men leeft in feite samen als een verzameling enkelingen.

← Midden in dit ingrijpende proces van het geschieden van excommunicatie is de kerk aanwezig. Met als inzet om de communicatie juist gestelde te geven. En om de mensen in hun persoon-zijn te versterken. En dat maakt duidelijk waarom het gevangenispastoraat en diaconaat uit z'n isolement verlost moet worden. En het laat zien waarom het gedragen moet worden door de kerk buiten de gevangenis.

Dat met het gravenijpantfaat verbonden kruis
is een unicum in Nederland

En het moet worden gesteld dat met
name dit laatste project gerealiseerd
kon worden door de grote steun
van de Hervormde Diaconie
Zonder deze steun zou dit project
niet van de grond gekomen zijn

Het integratie-proces van de kerk in de gevangenis in de kerk buiten de gevangenis is de laatste jaren in Den Haag sterk tot ontwikkeling gekomen. Er is in de kerken veel belangstelling en ondersteuning gegroeid van velerlei aard. Zo is er een groot aantal vrijwilligers actief in het complex te Scheveningen. Daar zijn vijf inrichtingen van justitie. De gevangenis. Het HvB voor volwassenen, het HvB voor jongeren Ee Sprang, Het Penitentiair Ziekenhuis en het Penitentiair Selectie Centrum. Deze vrijwilligers werken daar rondom in kerkdiensten, gespreksgroepen en ook in het persoonlijk pastoraat. In het Huis van Bewaring werkt twee dagen per week namens de kerken een ouderling mee in het pastoraat. Verder zijn er met medewerking van vrijwilligers ontmoetingsbijeenkomsten met maaltijd en spel bestemd voor de ontmoeting van mensen van binnen en buiten. *Ze leveren een bijdrage aan het leefklimaat binnen de inrichting* Tenslotte zijn er buiten de gevangenis in de kerken catecheseprojecten, themadiensten, wijkavonden en groepen die van daaruit incidenteel een bezoek brengen aan de gevangeniskerk. Er begint een interkerkelijk draagvlak te ontstaan voor het gevangenispastoraat.. Een bereidheid om tekenen van heil te stellen !

Naast het gevangenispastoraat is ook nodig het aanvangspastoraat. In dit verband heeft de stichting Exodus een Open Huis en een Begeleid Woon Projekt aan de Frankenslaag in Den Haag. **T** Het Open Huis is laagdrempelig en wil een aanloopplek zijn voor mensen die op zoek zijn naar ontmoeting en contact met anderen. Zo kan in een eigen sfeer het pastorale contact worden voortgezet. In het eetcafe zijn goedkope maaltijden

Het grootste deel van de zwaarste bevolking
bestaat uit mensen die recidiveren

Er zijn mogelijkheden voor gesprek, spel of zomaar wat ontspanning, ~~zonder meer~~. Met de Kerstdagen hebben we de grote betekenis van een dergelijk e plek kunnen zien. Het Open Huis was van 24 december t.m. 26 december 50 uur aaneen geopend. Het is dag en nacht heel druk bezocht geweest. En we denken ^{dat het} voor nogal wat mensen: een schuilplaats ^{de betekenis heeft gekend van} in de wildernis van het harde en eenzame leven in de grote stad.

En dan het Huis voor Begeleid Wonen. Een wooncapaciteit voor 10 bewoners. Momenteel effectief voor 8 bewoners. Met eraan verbonden 5 beroepskrachten op part-time basis. De aan het project ^{ten gevolge} liggende gedachte is dat veel mensen die met justitie in aanraking komen kansarm zijn op emotioneel, sociaal en maatschappelijk gebied. Hun leven is een vicieuze cirkel die op eigen kracht moeilijk te doorbreken is. Daarbij moet wordn gesteld dat velen afhakelijk zijn van materiele aspecten van het leven en bevredigende zingevende perspect even missen. T

Het is tegen deze achtergrond dat wij denken dat de kerken in hun mogelijkheden, in hun mensen, maar vooral in de aard van hun verkondiging grote mogelijkheden hebben om mensen te ondersteunen de vicieuze cirkel van hun leven te doorbreken, op te staan en een nieuwe en zinvolle levensweg te zoeken. In het BKB project krijgen de bewoners individuele begeleiding. Op basis van een samen opgesteld begeleidingsplan.

Wij denken dat ~~het~~ bij het voorkomen van criminaliteit ^{veel meer aandacht moet worden} naar mogelijkheden ok de oorzaken ervan in de levenssituatie van mensen weg te nemen

veel meer aandacht moet worden

T Dæt klinkt roget overheven
En det is het ook heen de levenskerning
vrou de mensen. In de puchtyl komst het
veel ^{ook} op helle puchtyl dengen een;
loos het outwikkelen van sociale
veendigheden, en het vinden van
hevedynde aktiviteten en het leren
verwerken van ervaringen

Ook bij de nazorgprojecten van Exodus is wezenlijk dat ze gedragen worden door een levengevend verband als de gemeente is. Teveel hulpverlening is losgeraakt van verbanden waarin mensen het leven met elkaar delen. Exodus is een poging om de gemeente ~~ook~~ te betrekken bij het ~~...~~ scheppen van toekomst in de toekomstloosheid van mensen. ✕

En als de gemeente zich daarbij laat betrekken zal zij zien dat zij in die betrokkenheid ook zelf scherper en dieper gaat verstaan wat het hart van het evangelie is.

Herugkijkend op de ontwikkeling van de afgelopen jaren is er ~~...~~ veel om dankbaar voor te zijn. En om hoop uit te putten ~~...~~ *vanwege* de spankracht die de gemeente kan hebben met het oog op de noden van de tijd.

Vooruitkijkend is er ook veel wat er nog op de agenda staat. Ik noem u puntsgeijs het e'en en ander wat nog wacht om tot ontwikkeling gebracht te worden:.

①. In de huidige discussie over criminaliteit wordt nogal eens de dader tegenover het slachtoffer geplaatst.

Je hoort het nogal eens zeggen: "Mo ten we in plaats van aan de dader niet veel meer aandacht aan de slachtoffers besteden? Wij zullen als kerken vooral de relatie tussen dader en slachtoffer moeten benadrukken. En proberen te zoeken naar patronen van verzoening.

②. De relaties van gedetineerden verkeren in hun thuissituatie vaak in een isolement. Er is weinig begrip. Vaak moeite om er met anderen over te praten uit angst geexcommuniëerd te worden. Of als het wel bekend is komt men in aanraking met afwijzende reacties. *Men lijkt zeker ook een diaconale taak voor de kerk.*

(8) Bij alle discussies over criminaliteit
mullen we zeker niet voorbij mogen gaan
aan aspecten van ons maatschappelijk
leven, die deze criminaliteit oproepen.
Criminaliteit ~~is het gevolg van~~ leet ook
als het een van de tekenen van onze
maatschappij.

③. In de gevangenis kerk blijkt dat heel veel mensen wel gelovig zijn maar geen band met de kerken meer hebben. De drempels van de kerken zijn te hoog. Het is van groot belang om de oorzaken daarvan te inventariseren en samen naar mogelijkheden te zoeken om de drempel van de kerk te verlagen en de kerk weer dichter bij de mensen te brengen.

④. Er is in de verschillende projecten van gevangenis en nazorg pastoraat behoefte aan een groot aantal vrijwilligers op allerlei gebied. Meer vrijwilligers betekent meer mogelijkheden voor de uitbouw van het werk.

⑤. Een groot probleem in de gevangenis is de situatie van de vreemdelingen. Een kerkelijke bezinning op hun problematiek is noodzakelijk.

⑥. De grote problematiek in de gevangenissen legt ook een groot druk op het personeel dat daar werkzaam is. De kerk zal ook voor hun situatie aandacht moeten hebben.

⑦. ~~En dan afschrijven~~. Wij ontmoeten veel wet mensen in de gevangenis en deerbruten die het als het er op aankomt volkomen alleen in het leven staan. Mensen die niemand hebben die op hen wacht. En ook wie bij van betreft zijn. Ook hier kunnen de leden van de procenta hun diaconale roeping in ook pastoraal geven

← Ten slotte. In het gevangenis en nazorg-pastoraat zijn we wel een grote behoefte een heel percentage van hen hebben die de bijdrage van god concreet pastoraal geeft. Leten we samen een bouwen een en het die een leven-gewende samenleving is